

2

Problematika čítanosti súčasnej slovenskej detskej knihy

Eva Vitězová

O čítaní sa v súčasnosti hovorí na mnohých oficiálnych i neoficiálnych fórach, o tejto téme diskutujú učitelia, rodičia, psychológovia, literáti i široká verejnosť. Publikujú sa rôzne alarmujúce štúdie o tom, že deti nečítajú, v rôznych výskumoch skúmajúcich čitateľskú gramotnosť obsadzujeme v porovnávaní s inými štátmi zlé výsledky a častokrát zo všetkých týchto ukazovateľov vyplýva beznádej a dezilúzia. V ostatnej dobe sa napríklad k tejto téme veľmi podnetne vyjadril na stránkach Bibiany M. Vojtech, jeho štúdia nie je len upozornením na stav čitateľskej gramotnosti školákov, ale i zamyslením sa nad gramotnosťou nášho súčasného školstva. Text je reflexiou nad zverejnením výsledkov testovania PISA, ktoré nelichotivo konštatovali, že výkon slovenských žiakov v sledovaných oblastiach vzdelávania sa nachádza pod priemerom krajín OECD: „Problém čitateľskej gramotnosti však nemôže zostať iba na pleciach predmetu slovenský jazyk a literatúra. Ide o „nadpredmetovú“ kompetenciu alebo univerzálnu stratégiu, ktorá by mala byť doménou každého vyučovacieho predmetu. Problémom nie je len analyticko-interpretáčna práca s umeleckým textom, primárne rozvíjaná na hodinách literatúry, ale aj čítanie textov z najrozličnejších oblastí ľudského poznania, publicistických a odborných textov, ale aj grafov, schém, máp, tabuliek či plánov, čo zasahuje takmer každú oblasť či predmet nášho vzdelávania. Ide teda o problém, ktorý je potrebné vnímať komplexne a riešiť ho systémovo“ (Vojtech, 2017, s. 59). V našom zamyslení sa však nechceme zaoberať všeobecne otázkou čitateľskej gramotnosti či čitateľských stratégií, naša otázka

skôr znie: Je na tom dnešný mladý čitateľ naozaj tak zle? Je na tom súčasná detská kniha tak zle? Podľa výskumov záujem detí o knihy klesá. Číta sa vraj menej, víťazia údajne počítačové hry, sociálne siete a virtuálne zábavky. Kníhkupectvá sú však plné kníh pre deti a nezdá sa, že by ich nikto nekupoval. Na otázku, či má zmysel vydávať knihy pre deti a či ich niekto číta, existuje jednoznačná odpoveď. Áno, má to zmysel, čítanie je dôležitou súčasťou „kultúrnosti človeka“, akurát si treba uvedomiť, že tak, ako sa mení doba a s ňou i literatúra, mení sa i čitateľ, jeho potreby a nároky. Detstvo samo osebe je dynamickým vývojovým obdobím, preto sa detský čitateľ vyvíja rýchlejším tempom a niekedy často nepredvídateľnými smermi.

Na Slovensku píše veľa kvalitných autorov, pôvodná tvorba pre deti má dlhé tradície a i v súčasnosti pôsobí na našom území veľký počet kvalitných vydavateľstiev, ktoré sa snažia vydávať kvalitnú pôvodnú slovenskú tvorbu pre deti a mladých čitateľov. Zoznam najvýznamnejších slovenských vydavateľstiev pre deti a mládež (samozrejme, bez nároku na úplnosť) uvádzame na záver tejto kapitoly.

Najdôležitejšou vecou v súvislosti s čítaním, resp. nečítaním nie je konštatovať, že deti (ale nielen ony, aj súčasní dospelí ľudia) nečítajú, ale hľadať cesty, spôsoby, metódy a možnosti ponúknutia čítania ako aktivity, ktorá je zmysluplná a príjemná zároveň. V rámci nášho uvažovania sa na konkrétnych príkladoch slovenských kníh pre deti a mládež budeme snažiť poukázať na to, čo všetko vplýva na to, že kniha je čítanou, zaujímavou, oslovujúcou čitateľské publikum a pritom nepodliezajúcou latku kvality. Zameriame sa na knihy, ktoré vyšli vo vydavateľstve Trio Publishing v rámci edície Analfabetá Negramotná. Podnietiť čítanie detí a naučiť čítať deti s porozumením sa v slovenských podmienkach podujal projekt Čítajme s porozumením. Vydavateľka M. Fazekašová z vydavateľstva Trio Publishing vymyslela projekt a začala knižky pre deti vydávať aj so sprievodcami čítania. Spolu s knižkou vždy vychádza doplňujúca príručka, ktorá má ambíciu čitateľovi hlbšie vniknúť do textu i ilustrácií. V rámci tohto projektu bola vydaná aj kniha J. Uličianskeho Analfabetá Negramotná (TRIO Publishing, s. r. o., 2011) – spolu s ňou vyšla i príručka T. Vráblovej ponúkajúca aktivity práve na čítanie s porozumením. Projekt s názvom Analfabetá Negramotná/Čítame s porozumením je projektom na podporu návykov detí vnímať čítaný text komplexne a s porozumením. Pomáha rozvíjať čitateľské

schopnosti, skúsenosti a vnímavosť. Zameriava sa na vydávanie kvalitných domácich diel pre deti a na sprostredkovanie čítania ako zážitku, zábavy a objavovania hodnôt. Výberom titulov je určený čitateľom od najmenších po dospievajúcich. Projekt má symbolický **názov podľa prvej knihy** v tomto edičnom rade, **ktorým je práve spomínaná Analfabeta Negramotná**. Ku každému titulu vychádza príručka, ktorá čitateľovi pomáha orientovať sa v žánre a v téme, učí vnímať text s porozumením a tvorivo, pomáha objavovať v ňom zmysel a hodnoty. Príručky pripravuje popredná slovenská odborníčka T. Vráblová. Sú určené nielen deťom, ale aj ich dospelým partnerom a sprievodcom – učiteľom, knihovníkom, vychovávateľom, rodičom a pod. O príručky sa však prioritne zaujímajú najmä učitelia, ktorí ich využívajú pri výučbe literatúry. Nie je to však jednoduchý a schematický manuál, v ktorom sa im ponúka hneď aj rozpracovanie hodiny. Tieto príručky sú prioritne stimulom k hlbšiemu čítaniu, prostriedkom či návodom na ďalšie čítanie a prácu s textom. Dieťa či dospelí sprostredkovatelia by a k nim mali opakovane vracieť a pracovať s nimi ako s možnými alternatívami prístupu k textu. T. Vráblová náročky vyberala rôzne žánre textov, aby sa analogicky niektoré prístupy, postupy či myšlienkové pochody dali aplikovať pri čítaní textov podobného charakteru. Pôvodne deklarovaným zámerom bolo, aby s príručkami deti pracovali mimo vyučovania, učiteľom boli prezentované ako "zbierky úloh". Zámerom je práca s textom "nad základný rámec" učiva, autorka príručiek má ambíciu vyvolať u detí také typy procesov a taký spôsob práce s textom, na ktoré jednoducho na vyučovaní nie je priestor a čas. Ide o ojedinelý projekt, pretože väčšina doteraz prezentovaných a publikovaných zámerov viac-menej nadbiehala čitateľskému záujmu a prezentovala jednoduché príručka reagujúci na dopyt rodičov a učiteľov. V tomto prípade ide o niečo viac, o nadstavbu, ktorá ponúka potenciálnemu príjemcovi texty nadväzujúce na prototext, také, ktoré rozširujú čitateľské kompetencie a poskytujú deťom, rodičom i učiteľom vhodné podklady. V rámci projektu pre školákov a predškolákov doteraz vo vydavateľstve TRIO Publishing vydali v rokoch 2011 – 2016 tieto tituly:

Martin Vopěnka (2011): *Spiace mesto* (od 10 rokov)

Daniel Hevier (2011): *Vianočná pošta* (od 9 rokov)

Ján Uličiansky (2011): *Analfabeta Negramotná* (od 9 rokov)

- Gabriela Dittelová (2011): *Knižka pod vankúš* (od 4 do 7 rokov)
Ján Uličiansky (2012): *Tajomstvo Čierneho Dvora* (od 10 rokov)
Jozef Lenhart (2012): *Čierne zlato. Povesti z Hornonitria* (od 9 rokov)
Martin Vopěnka: (2012) *Spiaca spravodlivosť* (od 10 rokov)
Ján Milčák (2012): *Rozprávka o oslíkovi* (od 8 rokov)
Ján Uličiansky (2013): *Leonardo, kocúr z ulice* (od 5 do 9 rokov)
Gabriela Dittelová (2013): *Roztopašná knižka* (od 4 do 7 rokov)
Klára Jarunková (2013): *O psovi, ktorý mal chlapca* (od 5 do 8 rokov)
Igor Válek podľa Pavla Dobšínskeho (2013): *Nebojsa! a iné
HORORozprávky* (od 9 rokov)
Luboslav Paľo (2014): *Veľká nuda/Tim a Pim/* (od 5 do 7 rokov)
Daniel Hevier (2014): *Svet zachráni rozprávky* (od 9 rokov)
Ján Milčák (2014): *Starec, ktorý lietal* (od 9 rokov)
Marta Šurinová (2015): *Záhada čarovného vajíčka* (od 9 rokov)
Ivan Lesay (2016): *A - KO - ŽE* (od 7 rokov).

Z výpočtu vyššie uvedených kníh je evidentné, že v absolútnej väčšine ide o prvé vydania kníh, výnimku tvorí iba kniha K. Jarunkovej *O psovi, ktorý mal chlapca* (prvýkrát táto kniha vyšla v roku 1974 vo vydavateľstve Mladé letá). K. Jarunková (1922 – 2005) bola naozaj spisovateľkou, ktorá dokázala dieťa zaujať pred desiatkami rokov, ale i dnes. Čím skôr sa s ňou dieťa stretne, tým lepšie. K. Jarunková je (resp. bola) nielen autorkou fenomenálnej teenegerskej story o prvej láske a odchode na strednú školu (máme na mysli knihu *Jediná*). Jarunková nepotrebovala na vzbudenie záujmu o čítanie žiadne veľké témy a omračujúce dejové zvraty, a napriek tomu sa od knihy „nedá odtrhnúť“. Podobne Hrdinský zápisník s všadeprítomným humorom, slangom (na tú dobu čosi nevídané-neslýchané) bol v čase svojho vydania prelomovým dielom. Niet divu, že sa Jarunková stala najprekladanejšou slovenskou autorkou literatúry pre deti a mládež. Kniha *O psovi, ktorý mal chlapca* (paradoxne nie o CHLAPCOVI, ktorý mal PSA) je pre menšie deti (od cca 5 rokov). Dejová línia je veľmi jednoduchá: psík pouličník si vyhliadne malé chlapčiatko (s vnútorným monológom: “Som dospelý pes a jedlo si zoženiem aj sám. Prenocujem hocikde, aj pod holým nebom. O to nejde. Lenže starať sa nemám o koho!”), presvedčí ho, že musia byť navždy spolu, a potom príde nepríjemný domovník. Nie sú všetky knižky o psíkoch o tom istom? Nie, nie sú. Toto je K. Jarunková, ktorá chápe, že deťom netreba všetko

vysvetľovať polopate, vsúvať morálne stanoviská a životné ponaučenia – a tak má namiesto toho dosť času na to, aby napísala príbeh s dvomi úžasnými, skutočnými, mnohofarebnými postavami. Príbeh je jednoduchý, pútavý, bez prílišného napätia či akcie, dieťa ho dokáže vnímať (pretože ide o knihu určenú predčitateľom, zámerne sme nepoužili slovo prečítať) „na jeden dych“. V najlepšom slova zmysle „knihy – rozprávka na dobrú noc“. Ide o približne 50 strán textu, avšak nie čistého deja, ktorý inak mnohokrát menším deťom pomáha pri knihe vydržať. V príbehu je priestor i na psie vnútorné monológy, časová os si skáče spredu dozadu a späť, a celkovo mnoho úvahových pasáží namiesto posúvania deja dopredu. Napriek tomu, že sú to relatívne náročné výstavbové postupy kreovania textu, príbeh je natoľko zaujímavý a pútavý, že detský percipient dokáže text vnímať. Chlapec, keď spozná svojho psíka, nestáva sa mu pánom, ale starostlivým kamarátom. Príbeh je teda tak trochu klasickou ódou na ozajstné priateľstvá či dobrých ľudí, ktorých završenie stretneme práve tam, kde by nám to ani nenapadlo. Zároveň však veku primerane a trefne upozorňuje na viaceré negatívne ľudské vlastnosti, ako je pokrytectvo, ohováranie... V závere sa nachádza i apelovaním na skromnosť ako jednu z dôležitých vlastností múdrych detí. Nielen tým text pripomína, že bol napísaný už dávnejšie. Ilustrácie D. Zacharovej (autorkinej dcéry) príbeh nesmierne dobre dopĺňajú. Sú plnohodnotným partnerom textu a zároveň ho miestami aj čiastočne dopovedajú. Jedným z príkladov toho, ako ilustrácia vhodne dotvára text, je napr. tá časť, kde chlapčisko psíka ponúkne jablkom, a ten doň zo slušnosti zahryzne. Zo slušnosti, pretože aj keď nemá rád jablká, urobí čokoľvek, aby tento chlapčisko bol jeho. Zahryzne sa do jablka, čím sa spečatí ich vzťah, a v tej chvíli okolo nich svet prestane jestvovať. Ilustrátorka ten moment ilustruje čierno-bielo, pričom farební sú iba oni dvaja a to jablko. A detský príjemca si môže text interpretovať i takto: „Veď to akoby nikto iný na svete nebol! Iba oni!“ I takto sa dá docieliť stretnutie knihy a jej ilustrácie a cieľovej skupiny, ktorej je kniha určená. Knihu vydalo TRIO Publishing v roku 2013 a dotlačilo v roku 2016. Vydali ju aj v ďalších desiatich jazykoch, v nemčine dokonca štyri razy. Pre úplnosť treba dodať, že bola i súčasťou antológie *More vo fľaštičke* (vyšla v roku 1984 vo vydavateľstve Mladé letá, zostavovateľ O. Sliacky, ilustrátor D. Kállay). Teraz je táto autorská rozprávka pripravená opäť osloviť novú generáciu detí. Cenným dodatkom (bonusom) ku knižke je príručka T. Vrablovej *Čítanie s porozumením*. Obsahuje viacero úloh, zadaní a hier, ktoré sa snažia pútavou formou analyzovať

prečítané a zároveň cibrit' detskú predstavivosť i všímavosť (väčšinou odpoveďami na veľmi konkrétne otázky).

Druhá kniha, ktorá nám poslúži na ilustrovanie toho, ktoré aspekty sú pre dieťa dôležité pri výbere knihy, je kniha povestí J. Lenharta (nar. 1950) Čierne zlato (Povesti z Hornonitria). Kniha vyšla v roku 2012 – opäť vo vydavateľstve Trio Publishing. Vzápätí získala ocenenie Najkrajšia a najlepšia detská kniha jesene 2012 v súťaži organizovanej Bibianou. Ide o súbor trinástich povestí, zároveň je to prvý pokus o knižné spracovanie a upozornenie na dodnes nepoznané duchovné dedičstvo Hornej Nitry. Povesti sú často tematicky posunuté až do polohy rozprávky a popri historických postavách v nich vystupujú aj vybájené a rozprávkové bytosti, ako sa na správne povesti patrí. V dvanástich textoch (podľa slov autora ako mesiacov roku) ožíva dávno zaniknuté salašníctvo, uhliarstvo, niekdajšie remeslá, ale i tragické osudy ľudí, ktorí tu žili. Povesti sú motivicky rôznorodé, často tematicky posunuté až do polohy rozprávky. Sugestívne a emocionálne vypäté deje balansujú na hranici drámy, mystiky a pitoreskosti, nájdeme v nich zemitý humor, typický pre tento región. Ide o rodinný titul nielen pre deti, ale pre všetkých, ktorí obľubujú povest' ako žáner a túžia bližšie spoznať tento slovenský región. Kniha pomocou príručky Čítame s porozumením Povesti Hornej Nitry umožní deťom a ich učiteľom či rodičom hlbšie vniknúť pod povrch príbehu, spoznávať dejiny a tradície. Povesti autorovi vyrozprával jeho otec J. Lenhart, jeden z najvýznamnejších slovenských majstrov ľudovej umeleckej výroby. "Otec mi porozprával mnoho povestí, ktoré sa zachovali ústnym podaním. Nazýval ich poviestkami a pred svojou smrťou vyslovil želanie, aby som ich raz napísal, pretože inak by sa na ne zabudlo, lebo spomienky odchádzajú s ľuďmi," napísal autor v príchovore o pohnútkach napísať knihu. "Vo svojich vyrozprávaných spomienkach a poviestkach zanechal nám, potomkom, obraz strateného sveta, zrnká múdrosti a zabudnutej histórie. Kus čierneho zlata, ktoré som sa pokúsil rozžiarit' a zapáliť ním rodákom srdce. Aby si uvedomili, po akom bohatstve šliapu." Autor sa priznal, že to bola pre neho výzva, pretože je zaujímavé písať príbeh, o ktorom je známe, ako sa skončil, ale nikto nevie, ako sa začal. Musel si preto naštudovať historické súvislosti a fakty, aby ich mohol do knihy zakomponovať. Musel však použiť aj vlastnú predstavivosť i fantáziu. Prvá povest' je o zakladateľovi Handlovej, nemeckom prisťahovalcovi, ktorý pôvodne chcel hľadať v okolí zlato. Napokon ho našiel, netušiac, že tým zlatom je uhlie. V

d'alších povestiach autor stvárnil príbehy z viacerých dedín a historických období, vrátane tureckých vpádov. Sú o chudobných ľudoch i boháčoch, lotroch, ráztočnianskom bačovi Fukovi, materinskej láske, biede či smrti. Joža Lenhart spomienky písal a perom tvoril slová a maliar Rudolf Cigánik krásu písaného slova pretvoril do dvanástich kresieb a 36 doplnkových ilustrovaných obrazov. Tak, ako autor originálnych ilustrácií vníma hornú Nitru, jej prírodu, ľudí, zákutia a svoj vzťah k rodisku, to isté objaví čitateľ v tejto knihe povestí. Knihu ilustroval Rudolf Cigánik, je vhodná pre deti a mládež od 12 rokov. J. Lenhart je spisovateľ známy u nás aj v zahraničí, je známy ako kunsthistorik, dramatik, autor mimoriadne zaujímavých televíznych projektov, rozhlasových fíčrov, rozprávok a hier, z ktorých medzinárodné uznanie dostala hra Spolok klobúkových dám. Prijíma pozvania i na besedy – čo môže byť tiež jedným z aspektov, pre ktoré sa kniha stane pre dieťa zaujímavá. Živý, priamy kontakt so spisovateľom je pre detského čitateľa mimoriadne pútavý. Zo spisovateľov, ktorí bez problémov a radí chodia na besedy, spomeniem D. Heviera, P. Karpinského, J. Uličianskeho či G. Futovú. V tejto súvislosti by som rada pripomenula i tú skutočnosť, že niektoré knižnice sú veľmi aktívne v organizovaní besied alebo iných aktivít. Máme na mysli napr. piešťanskú knižnicu, ktorá v spolupráci s Bibianou každoročne usporadúva inšpiratívne podujatia.

No a do tretice sa bližšie pozrieme na knihu Analfabeta Negramotná, teda tú, ktorej názov sa stal názvom celého projektu Analfabeta Negramotná/Čítame s porozumením. Táto kniha je prototypom knihy, ktorá dokáže osloviť súčasného detského príjemcu. J. Uličiansky (nar. 1955) je spisovateľ, ktorý si dáva záležať na tom, aby jeho knihy vypovedali o súčasných deťoch s ich súčasnými problémami a aby sa vyjadrovali ich aktuálnym jazykom. Svedčí o tom dlhý súpis kníh, ktoré napísal pre deti a i divadelných hier, ktoré pre deti vytvoril. V Analfabete Negramotnej neponúka jednoduchý príbeh, skôr ide o zaujímavé pátranie so všetkým, čo s ním súvisí. Z. Stanislavová, autorka každoročných hodnotení aktuálnej detskej slovenskej literatúry, uvádza, že využívanie rôznych spôsobov medzitextového nadväzovania, ktoré je prítomné aj v Analfabete Negramotnej, je v rozprávkovom žánri plodný a aktuálny trend prinášajúci svoje ovocie (Stanislavová, 2012, s. 1). Hodnotovo najkvalitnejšie knihy pre detských čitateľov sú založené práve na nepodceňovaní detského príjemcu, na reflektovaní jeho problémov a na vnímaní jeho potrieb. Príbeh je o vášnivej nečitateľke Betke, ktorá

omylom vstúpi do sveta kníh a prostredníctvom literárnych postáv si vyrieši svoje trápenia. Hanlivú prezývku Analfabeta Negramotná si Alžbeta Bábiková vyslúžila pre svoj odmietavý postoj ku knihám; jej rebelantstvo má však hlbšie dôvody. Vyrastá v neúplnej rodine, žije s matkou a starou matkou. Mama o otcovi, ktorý ich opustil po Betkinom narodení, vôbec nechce hovoriť. Prázdne miesto po ňom znudená rebelka s pankovým účesom a obmedzenou slovnou zásobou zaplňa vzdorom. Na protest proti tomu, že nepozná otca a nemôže mu dať ani vianočný darček, utečie na Vianoce (a zároveň v deň svojich jedenástych narodenín) z domu a náhodou sa ocitne v knižnici. Táto situácia je sujetovou zápletkou – Analfabeta Negramotná totiž zostane zavretá v knižnici s protagonistami kníh (siedmich próz), o ktorých nevie vôbec nič, pretože ich ako nečitateľka nepozná. Literárnymi hrdinami sú Janko Hraško, Pinocchio, Pippi Dlhá Pančucha, Anna zo Zeleného domu, Traja pátrači, Harry Potter a Čarovný chlapec. Každý text je iným žánrovým invariantom – je ním napr. ľudová rozprávka, autorská rozprávka v rôznych typových modifikáciách, dievčenský román, detektívka, fantastika. Betka postupne odкрýva význam čítania pre svoj život a začína ľutovať, aké má medzery vo svojich čitateľských zážitkoch. Pod drsnou maskou sa skrýva neisté, zraniteľné a citlivé dievča. Paralelne vychádza najavo motivácia jej úteku z domova. Rozprávač komponuje dej tak, že pripomenie jednotlivý príbeh a „napasuje ho“ na aktuálny životný problém hlavnej hrdinky. Konfrontáciou postáv, sujetov, komických situácií vyplývajúcich z Betkiných neznalostí knižných príbehov sa postupne kreuje nový príbeh, ktorý smeruje k happy endu. „Rozprávač si počína ako režisér, ktorý permanentne komunikuje s virtuálnym čitateľom, čím sa jednak dynamizujú a ozvlášťujú textové pasáže založené na reflexívnosti či deskripcii, jednak sa jemne ironizuje fakt nečitateľstva. Zvolený naračný postup dovoľuje relativizovať to, čo by mohlo vyznievať príliš jednoznačne alebo sentimentálne, napríklad záverečný happy end, keď sa ukáže, že policajt, zasahujúci v knižnici, je protagonistkin dlho hľadaný otec (motív podobný ako v staršom diele Peter Klúčik). Vynaliezavú aktualizáciu známych sujetov (do istej miery zábavný prvok) využil J. Uličiansky ako základ výpovede o znepokojujúcich sociálnych javoch, akými sú neúplnosť rodín, generačne nedorozumenia, pocit nedostatočnej emocionálnej opory v dospievaní, ale aj alarmujúci pokles čitateľskej kultúry detí. Vytvoril knihu, ktorá v netextovom priestore, „medzi riadkami“, vyzýva čitateľa k zachovaniu vlastnej kultúrnosti, k tomu, aby sme sa učili hľadať hodnoty tam, kde

sú zdanlivo neviditeľné či neaktuálne“ (Stanislavová, 2012, s. 1). Šťastný koniec je vlastne dvojitý – je ním nájdenie Betkinho otca i nájdenie Betkinho vzťahu ku knihám. Štedrovečerná hostina, ktorú pre Betku usporiadajú knižné postavy, symbolizuje pochopenie a prijatie hodnôt, ktoré môže čítanie predstavovať. Rozprávač vťahuje čitateľov do deja, na začiatku každej kapitoly si žiada ich súhlas. Rafinovane ich „priťahuje“ do radov čitateľov. Kniha sa tak stáva motivačným prostriedkom na získanie nových čitateľov. Faktom je, že Uličianskemu sa naozaj podarilo získať si pre čítanie tejto knihy mnohých priaznivcov. Kniha bola ocenená ako Najkrajšia a najlepšia kniha zimy 2011, zvíťazila v šiestom ročníku čitateľskej ankety pre knižnice Zlatá rybka – detská kniha roka 2012, na jej základe vznikali a vznikajú divadelné predstavenia a scénky, postava má facebookový profil (čo je pre komunikáciu s dnešnými deťmi veľmi prínosné), kniha vyšla i ako e-kniha

J. Uličiansky v Analfabete Negramotnej v rámci koncepcie a výstavby uplatňuje pluri-čitateľský, pluri-recepčný prístup. Pod pojmom plurilingvizmus rozumieme prepojenosť a súvislosť jazykov a kultúr, ktorá sa stáva prirodzenou súčasťou každodennej praxe. V edičnej poznámke Analfabety Negramotnej sa uvádza: Pri tvorbe rukopisu autor vychádzal z nasledovných literárnych diel pre deti:

Janko Hraško

Pinocchio

Pipi Dlhá pančucha

Anna Shirleyová

Traja pátrači

Harry Potter

Fuk

Hobiti.

Uvažovanie o jazyku ilustrácie nám tiež ponúka zaujímavé paralely. Autorom inšpiratívnych ilustrácií je V. Král, výtvarník, ktorý je okrem ilustrátora aj scénickým výtvarníkom, grafickým dizajnérom, režisérom animovaných filmov a autorom bábkovej scénografie a priestorového riešenia k divadelným predstaveniam. Jeho ilustrácie v Analfabete Negramotnej dopĺňajú text, v rámci výtvarného riešenia nachádzame napr. smajlíky, matematické vzorce, výpočty, písmená, interpunkčné znamienka, hry – v istom zmysle sú len potvrdením univerzálnosti ilustrácie a jej všeobecnej zrozumiteľnosti. V tomto poňatí by sa

potom dalo premýšľať o ilustrácii ako o multijazyku. Ide vlastne o písomnú komunikáciu realizovanú prostredníctvom obrázkov (resp. symbolov). Výtvarná komunikácia je procesom odovzdávania informácií medzi autorom a príjemcom. Ilustrácia predstavuje vysoko organizovaná systém informácií, je to médium, prostredníctvom ktorého sa príjemcovi sprostredkúva zakódovaná informácia, správa. Od bežnej vizuálnej komunikácie sa líši tým, že súčasťou jej recepcie je literárna skutočnosť. Aby informácia, zakódovaná v literárnom diele, mohla byť recipientom prijatá, musia účastníci komunikácie poznať kód, čiže výtvarný jazyk. V. Mikula uvádza tri polohy čitateľa (1987), ktoré môžeme aplikovať aj na oblasť recepcie ilustrácie:

1. čitateľ porozumie ilustrácii (odhalí a prijme kód a ilustrátora),
2. čitateľ neporozumie ilustrácii, (neodhalí autorov kód), resp. na dešifrovanie použije nesprávny kód,
3. čitateľ ilustrácii „nerozumie“, (odhalí ilustrátorov kód, ale neprijme ho a nesúhlasí so spôsobom jeho kódovania) (Mikula, 1987, s. 53).

V poslednej dobe sa v súvislosti s vizuálnym umením a vnímaním výtvarného diela hovorí o tzv. vizuálnej gramotnosti. V rámci procesu recepcie sa výrazne uplatňuje subjektivita príjemcu. Súvisí to aj so skutočnosťou, že príjemca prvotne vníma nie znaky, ktoré má dekodovať, ale prvotný je estetický zážitok. Dielo je totiž primárne prežívané, až potom dešifrované. Subjektivita príjemcu nesie so sebou i riziko skreslenia alebo straty informácie. So subjektivitou príjemcu úzko súvisí komunikačná kompetencia, ktorá ovplyvňuje recepciu ilustrácie. V teórii literárnej komunikácie, ako aj v procese medzilidskej komunikácie zohrávajú významnú úlohu také vlastnosti, ako sú: uvedomenie si cieľov produkovanej (vysielanej) informácie, schopnosť predvídať reakcie príjemcu, zručnosť uskutočniť jej interpretáciu, predpoklady koncentrácie v priebehu príjmu cudzej výpovede (Obert, 1998). To isté platí aj pre oblasť vizuálnej kompetencie v prípade recepcie ilustrácie. No a za zmienku stojí i fakt, že výtvarné umenie (podobne ako hudba, tanec...) nepotrebuje preklad, je to v podstate univerzálny dorozumievací prostriedok, univerzálny kód.

Kniha Analfabeta Negramotná bola veľmi rýchlo preložená do češtiny (v roku 2013 vyšla vo vydavateľstve Práh, do češtiny ju preložila J. Čeňková). V kontexte recepcie inojazyčnej literatúry je zaujímavý jeden moment – a to fakt,

ako môže prekladanie (resp. neprekladanie) kníh ovplyvniť porozumenie ďalších textov. Nepriamo na to upozornila M. Šubrtová vo svojej recenzii na knihu *Analfabeta Negramotná* (do češtiny preložila J. Čeňková): „Překladatelka se musela vyrovnat s tím, že některá literární díla zmiňovaná v textu nejsou českému dětskému čtenáři zatím známá, neboť nebyla dosud vydána v českém překladu. Upozorňuje na to ediční poznámka, v níž zvědavý čtenář nalezne odkazy na slovenská vydání. Týká se to například dobrodružných románů amerického autora Roberta Arthura o Třech pátračích, které vznikly v 60. letech 20. století, nebo malého Fuka z knížky Jána Uličianskeho *Čarovný chlapec*. Naštěstí je Bětčin příběh koncipován jako objevná cesta za literaturou, kterou podstupuje dívka bez čtenářských zkušeností, takže si ani český adresát nemusí při setkání s dosud nepoznanými literárními postavami připadat méněcenný“ (Šubrtová, 2014).

Kniha *Analfabeta Negramotná* ponúka viacero ďalších interpretačných možností. J. Uličiansky považuje súčasné dieťa za svojho rovnocenného partnera, vidíme to napríklad na jazyku, ktorým sa mu prihovára. Nebojí sa použiť i cudzie slová: analfabet, identita, kolorovať, aritmetika, alegória a pod., pri slove alegória napr. J. Uličiansky odkazuje čitateľov na *Veľký slovník cudzích slov*. Z toho je zreteľné, že detského percipienta Uličiansky nepodceňuje, správa sa k nemu partnersky a s predpokladom, že má do činenia s dieťaťom múdrom a samostatným. Väčšinu slov však autor v knihe aj vysvetľuje, ale niekedy nie priamo. Mnohé veci nepriamo hovorí aj prostredníctvom frazeologizmov a prirovaní (dušičku mala ako hrášok, a sme doma, stará mama, každý cent musím trikrát obrátiť...). Uličiansky sa pohráva so slovom na rôznych úrovniach (homonymá, synonymá, opozitá, tautológia, kalambúr). Ako opozitum vyznieva meno hlavnej hrdinky a jej zamknutie v knižnici. Tiež jej občianske meno (Alžbeta Bábiková) a jej prezývka (*Analfabeta Negramotná*), aj jej meno Beta a priezvisko Bábiková. Málokedy sa stretávame v príbehu s krajším pomenovaním Betka. Asociuje nám najkrajšie rozprávky, príbehy (napr. *Perinbaba*). Opozitum je i minulosť a súčasnosť (iné možnosti – internet v súčasnosti – konfrontácia prostredia súčasného a prostredí literárnych, podobnosť niektorých súčasných ľudí (Lady GAGA) tým rozprávkovým - víle - na základe vonkajšej podobnosti ako ich spotvorenie sa). Mená v rozprávke súvisia viac s charakterom postáv, vystihujú ich, zdôrazňujú ich vlastnosť. Pri mene *Analfabeta* môžeme uvažovať o alfe ako o nejakom začiatku a bete ako o druhom kroku, ktorý by mal mať pokračovanie. Tým

pokračovaním je Betkin vývoj prostredníctvom knižiek a hrdinov z nich. Ďalšie motívy – napr. pocity Betky (vzdorovitosť, egoizmus, osamelosť, potreba ticha, útek od ľudí...), jej správanie sa k postavám a výber kamarátov, morálne ponaučenia, postupné duševné dozrievanie prostredníctvom literárnych postáv, jej vlastná fantázia a prepojenie viacerých príbehov do jedného - jej príbehu, typické črty literárnych postáv a ich reč charakterizujúca celé dielo, fakt, že Uličiansky akoby hovoril rečou autorov diel prítomných v príbehu, psychológia hlavnej hrdinky, prierez detskej literatúry, ktorý sa týka Betkinho prežívania, potreba čítania; to všetko sú indície, ktoré naznačujú mnohovrstvovosť Uličianskeho knihy. Poukázať sme však chceli najmä na fakt, že vynaliezavé aktualizácie známych sujetov a intertextové techniky Uličiansky využil nie prvoplánovo, ale asociujú nám aj univerzálnosť príbehu Analfabety. Dej sa mohol odobrať kdekoľvek, Analfabeta oblečená v štýle pank je „čitateľná“ univerzálna, jej problémy sú „všeludské“ a „ponaučenie“, že svet kníh a čítanie dáva priestor na fantáziu a zároveň odpoveď na mnohé otázky je neprvoplánové, ale evidentné. Kniha je písaná z pozície Analfabety, živým, súčasným jazykom.

Analfabeta Negramotná vyšla na Slovensku už v troch vydaniach a (podľa udania vydavateľa) je určená deťom od deväť rokov. Tohto údaju, sa, samozrejme, netreba striktno pridržať, ale považujeme za užitočné, keď sa v tiráži kníh vyskytuje i tento údaj. Zaujímavý je i z toho dôvodu, že kniha je aj odporúčanou didaktickou pomôckou pre základné školy, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR vydalo dňa 29. 4. 2014 odporúčaciu doložku pre súbor didaktických prostriedkov Analfabeta Negramotná (kniha a metodická príručka Čítame s porozumením Analfabetu Negramotnú) a zaradilo ho tak do oznamu odporúčaných materiálnych didaktických prostriedkov určených pre základné školy. Na záver ponúkam sumarizáciu benefitov, ktoré súvisia s detským čítaním (akési desatoro dôvodov, prečo by mal detský čitateľ siahnuť po knihe):

1. **Všeobecný rozhľad:** Deti, ktoré čítajú pravidelne a často, resp. tie, ktorým dospelý sprostredkovateľ ponúkne túto možnosť, majú širší všeobecný rozhľad a rozširujú sa mu obzory. Pokiaľ dieťa trávi veľa času pre televíznou obrazovkou (bez aktívnej účasti dospelého, ktorý vie veci ponúkané prostredníctvom obrazovky vysvetliť), celú imagináciu za neho spraví režisér, scenárista a ďalší. Dieťa sa stáva pasívnym konzumentom. Ak dieťa trávi čas

pred televíznou obrazovkou, nevyhnutne potrebuje dospelého sprievodcu, sprostredkovateľa, ktorý mu vysvetlí, čo sa na obrazovke deje.

2. Čítanie precvičuje mozog. Stavia pred čitateľa úlohy, ktoré zamestnávajú všetky zákutia mozgu. Je vedecky dokázané, že počas čítania sa v mozgu vytvárajú nové väzby a neuróny neumierajú rovnako rýchlo ako u ľudí, ktorí preferujú pasívnu zábavu.
3. Čítanie zlepšuje koncentráciu a sústredenie. Pred dieťa je postavená nutnosť zamerať svoju pozornosť na čítanie, nerozptyľovať sa pri ňom, a to všetko trénuje pamäť a cibrí sústredenie. Čas strávený s knihou je zmysluplne strávený čas.
4. Knihy (samozrejme, tie kvalitné) vypovedajú o svete viac, ako zvládne povedať rodič či učiteľ. Poskytujú deťom chýbajúce skúsenosti. Rozprávky sú plné dobra a zla, na imaginárnych postavách dieťa zistí, že nie všetci, ktorí sú na prvý pohľad dobrí, sú naozaj v poriadku. Ľahko sa tak naučí o miestach, ľuďoch, a skutočnostiach, ktoré ho každý deň obklopujú. Knihy dodávajú dieťaťu aj istotu v rozprávaní jeho vlastných zážitkov, napríklad čo robilo v škole alebo zažilo na výlete. Zistí, že príbeh má svoj začiatok, vyvrcholenie aj koniec, a tak sa z neho stane zdatný rozprávač.
5. **Absolútne nenahraditeľnú súčasť majú detské knihy v procese rozširovania slovnej zásoby.** Tento dôvod sa zdá byť síce banálny a dávno prekonaný, ale práve v dnešnej dobe preferujúcej rýchlosť, skratkovitosť výrazu, sa aj tento „tradičný“ dôvod, prečo by sa mali čítať knihy, stáva dôležitejším. Knihy primerane a prirodzene rozširujú detský slovník, pretože i slová, s ktorými sa detský čitateľ bežne nestretáva, sa organicky začleňujú do jeho aktívnej slovnej zásoby. Detský mozog má úžasnú schopnosť učiť sa, (samozrejme, najlepšie, keď o tom dieťa ani nevie), a nové slovíčka zostávajú kdesi zapamätané a čakajú na svoju chvíľu.
6. Príbehy v knihách ju rozvíjajú a zintenzívňujú detskú fantáziu a kreativitu, dieťa môže prečítané uplatňovať aj vo vlastných hrách a vo svojom vlastnom pohľade na svet. Dôležitá je tu, samozrejme, úloha dospelého sprostredkovateľa a radcu, ktorý dokáže dieťaťu porozumieť a ponúknuť mu knihy vhodné jeho rozumovým schopnostiam. Fantázia a obrazotvornosť kreovaná knihami má neporovnateľne lepšiu kvalitu než tá, ktorá je sprostredkovaná inými médiami.

7. Čítanie zvyšuje empatiu. Pokiaľ dieťa prežíva s hlavným hrdinom jeho trápenia aj radosti, ľahšie sa vcíti aj do pocitov, ktoré prežíva reálne. Je dobré, keď sa dieťa identifikuje s jednotlivými postavami v príbehu. Možno v nich spozná aj svojich kamarátov, či už dobrých alebo tých, ktorí robia jemu alebo ostatným deťom zle. Vďaka knihám môže ľahšie pripodobniť udalosti alebo pocity z dňa a prirodzenejšie sa vcítiť do pocitov iných.
8. Už tradičným výsledkom pravidelného čítania je lepší prospech detí.. To je nepopierateľný fakt, na ktorý pedagógovia pravidelne a radi poukazujú. Ten, kto číta, má väčší prehľad v histórii, dokáže písať lepšie slohy. Podobu napísaných slov má čítajúce dieťa ukotvenú v pamäti, preto oveľa flexibilnejšie reaguje na vyučovacích hodinách.
9. Knihy môžu byť verným priateľom mladého človeka a dieťaťa. Sú výbornou formou zábavy, ktorá sa dá navyše praktizovať kdekoľvek. V školskom batohu či ruksaku na výlet sa malá knižočka pohodlne zmestí. Čítaním si dieťa skrátí cestu do školy, čakanie na krúžok alebo na rodičov, kým ho vyzdvihnú z mimoškolských aktivít.
10. Čítanie kníh navodzuje pokoj a harmóniu. Čítaním dieťa (i dospelý prijímateľ) relaxuje. Naučí sa, ako sa upokojiť a na rozdiel od iných činností nie je počas čítania detská myseľ bombardovaná ďalšími vnemami. A to je balzam pre dušu, ktorý by mal byť dieťaťu dopriaty čo najčastejšie, najlepšie pravidelne.

V našich úvahách sme sa nechceli venovať všeobecným konštatáciám, prečo deti nečítajú, či za to môže viac počítač či sledovanie televízie. V konečnom dôsledku – otázka by nemala znieť, prečo nečítajú deti, ale prečo nečíta i dospelá populácia. Našou snahou bolo pozrieť sa na to, ako súčasná literatúra reflektuje sledovaný problém, či a ako môžu kvalitné texty (a pomocné materiály) zvrátiť daný stav a ako im môže pomôcť poznanie mentality súčasného dieťaťa. Hoci si uvedomujeme, že nie je možné k čítaniu „pritiahnúť“ 100% detí, získanie čo i len jedného ďalšieho aktívneho čitateľa musíme považovať za veľký úspech. Na záver ešte jeden obsiahlejší citát z eseje D. Pennaca, ktorý síce primárne oslovuje rodiča, ale nazdávame sa, že má veľkú výpovednú hodnotu i vo všeobecnosti. „Ak naše deti, mladí naozaj nemajú v láske čítanie – a to slovo sedí, lebo tu ide naozaj o sklamanú lásku – netreba z toho obviňovať ani televíziu, ani modernú dobu, ani školu. Môžeme viniť aj všetko spolu, ale až potom, keď sme si položili základnú

otázku: čo sme urobili s ideálnym čitateľom, akým bolo naše dieťa vtedy, keď sme ešte my hrali úlohu rozprávača aj knihy zároveň. Aká obrovská zrada! Dieťa, rozprávka a my sme každý večer tvorili zmierujúcu sa Svätú Trojicu a teraz je opustené nad nepriateľskou knihou. Lahkosť našich viet ho zbavovala tiaže, nerozlúštiteľný šuchot písmen zahnal aj pokušenie snívať. My sme mu ukázali cestu zhora nadol, a teraz ho to úsilie tlačí k zemi. My sme ho vyzbrojili schopnosťou byť všadeprítomné, a teraz je uväznené vo svojej izbe, v triede, v knihe, v riadku, v jedinom slove. Kde sa skrývajú všetky tie čarovné postavičky, bračekovia, sestry, kráľi, kráľovné, hrdinovia prenasledovaní zloduchmi, ktorí ho zbavovali utrpenia z bytia tým, že zavolali na pomoc? Je vôbec možné, že majú niečo spoločné s týmito hrubo natlačenými klikyhákmi, ktorým hovoríme písmená? Je možné, že sa títo polobohovia až takto rozmrveli, že z nich ostali len tlačiarenské znaky? A z knihy sa stal tento predmet? Čudná premena! Opak čara. Jeho hrdinovia a on sa spolu dusia pod ťažobou nemej knihy! Pritom táto zmena, ktorú spôsobila náruživá snaha otca a mamy, keď chceli spolu s učiteľkou oslobodiť jeho uväznený sen, je len jednou z mnohých. Tak čo sa stalo tomu uväznenému princovi, no? Čakám! Tí istí rodičia, ktorí si nikdy, nikdy, keď mu čítali, nelámali hlavu nad tým, či správne pochopilo, že Ruženka spala v začarovanom lese preto, lebo sa pichla o vreteno, a Snehulienka preto, že zjedla jablko. (Pri prvých čítaniach to všetko nepochopilo, teda nie celkom. V rozprávkach je však toľko zázrakov, toľko krásnych slov a toľko dojatia! Pokúšalo sa sústrediť len na svoju obľúbenú pasáž, ktorú si v duchu odriekalo, kým konečne neprišla. Potom nasledovali ďalšie, nejasnejšie, kde sa zamotávali všetky čary, pomaly však začínalo rozumieť všetkému a bolo mu jasné, že Ruženka spala vďaka vretenu a Snehulienka vďaka jablku...)“. – Opakujeme otázku: čo sa stalo princovi, keď ho otec vyhnal zo zámku? Trváme na svojom. Bože, to predsa nie je možné, aby to decko nepochopilo obsah pätnástich riadkov! Pätnásť riadkov, to predsa nie je také ťažké! Boli sme jeho rozprávačom, stali sme sa jeho účtovníkom. – Nuž, keď sa nesnažíš, rozlúč sa s televíziou! Dobre si počul... Áno... Televízia povýšená na odmenu... a čítanie huplo medzi každodennú drinu... veru, to my sme vymysleli tento skvelý rebríček... (Pennac, 1992, s. 41 – 42)

Literatúra

- JARUNKOVÁ, K. (2013). *O psovi, ktorý mal chlapca*. Bratislava: TRIO Publishing.
- LENHART, J. (2012). *Čierne zlato*. Bratislava: TRIO Publishing.
- MIKULA, V. (1987). *Hľadanie systému obraznosti*. Bratislava: Smena,
- OBERT, V. (1998). *Detská literatúra a čitateľský rozvoj dieťaťa*. Bratislava: Litera.
- PENNAC, D. (1992). *Ako román*. Bratislava: SOFA.
- SLIACKY, O. (1990). *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1945*. Bratislava: Mladé letá.
- SLIACKY, O. (2007). *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1960*. Bratislava: Literárne informačné centrum.
- SLIACKY, O. a kol. (2005). *Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež*. Bratislava: Literárne informačné centrum.
- STANISLAVOVÁ, Z. (2012). *Hodnoty a „hodnoty“*. *Prozaická tvorba pre deti a mládež v roku 2011*. In Bibiana, 19(3), 1-7.
- STANISLAVOVÁ, Z. a kol. (2011). *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1960*. Bratislava: LIC.
- ŠUBRTOVÁ, M. (2014). Vánoční knižní hostina. *iLiteratura.cz* [17.10.2014] <http://www.iliteratura.cz/Clanek/32595/uliciansky-jan-analfabeta-negramotna>
- ULIČIANSKY, J. (2011). *Analfabeta Negramotná*. Bratislava: TRIO Publishing,
- VITĚZOVÁ, E. (2005). *Významové a žánrové charakteristiky povesti*. Bratislava: OG - Vydavateľstvo Poľana
- VOJTECH, M. (2017). Problém čitateľskej gramotnosti alebo tzv. čítanie s porozumením. *Bibiana*, 24(1), 58-59.

Zoznam vydavateľstiev vydávajúcich pôvodnú tvorbu pre deti:

Ab-Art press - Ing. Vladimír Bárta, Slovenská Ľupča
<http://www.abartpress.sk>

Agentúra Limerick s.r.o., Bratislava
Sputniková 16, 82102 Bratislava
<http://www.limerick.sk/>

Albatros Media Slovakia s.r.o.
Mickiewiczova 9, 811 07 Bratislava
<http://www.albatrosmedia.sk/>

Arkus vydavateľstvo, s.r.o., Senica
L. Svobodu 1359/10, 90501 Senica
<http://www.vydarkus.eu>

Artpro fór, s.r.o., Košice
Cesta pod Hradovou 24, 04001 Košice
<http://www.artprofor.sk>

AT Publishing, s.r.o., Bratislava
Rovniankova 5, 85102 Bratislava
<http://www.atpublishing.sk>

Bens - Ing. Stanislav Beňo, Kapušany
Nová štvrť 184/42, 08212 Kapušany
<http://store.bens.sk/>

EastoneGroup, a. s., Bratislava
Bulharská 70, 82104 Bratislava
<http://www.eastonebooks.com/>

FortunaLibri SK, s.r.o., Bratislava
Zadunajská cesta 8, 85101 Bratislava
<http://www.fortunalibri.sk>

Giftpack, s.r.o., Kvetoslavov
Kvetoslavov 381, 93041 Kvetoslavov
<http://www.giftpack.sk/>

GradaPublishing, a.s., Praha
U Průhonu 22, 17000 Praha
<http://www.bambook.sk/>

Iris - PhDr. Milan Štefanko, Bratislava
Žitavská 14, 82107 Bratislava
<http://www.iris-knihy.sk>

Litera, s.r.o., Bratislava
Továrenská 14, 81571 Bratislava
<http://www.malovanky.sk>
Lurex - Jana Fečkaninová, Košice
Wuppertálska 27, 04023 Košice
<http://www.lurex.sk>

Mgr. Ľudmila Paulendová - Vydavateľstvo Rozprávkový ostrov, Trenčín
Pádivého 680/4, 91101 Trenčín
<http://www.rozpravkovyostrov.elcomp.sk>

Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, s.r.o., Bratislava
Sasinkova 5, 81108 Bratislava
<http://www.mlade-leta.sk>

Tarsago Slovensko, s. r. o., Bratislava
Námestie slobody 11, 81106 Bratislava
<http://www.vyber.sk>

Trio Publishing, s.r.o., Bratislava
Trajánova 3A, 85110 Bratislava
<http://www.triopublishing.sk/>

Verbarium s.r.o., Bratislava
Žatevná 10, 84102 Bratislava
<http://www.verbarium.sk>

Vydavateľstvo a nakladateľstvo Advent Orion, spol. s r.o., Vrútky
Šafárikova 9, 03861 Vrútky
<http://www.adventorion.sk>

Vydavateľstvo BUVIK, s. r. o., Bratislava
Mierová 28, 82105 Bratislava
<http://www.buvik.sk>

Vydavateľstvo Delfín s.r.o., Košice
Mlynská 2, 04001 Košice
www.zoznam.sk/firma/2808450/Vydavatelstvo-Delfin-Kosice

Vydavateľstvo Matice slovenskej, s.r.o., Martin

Škultétyho 1, 03652 Martin

<http://www.vydavatel.sk>

Vydavateľstvo Matys, s.r.o., Bratislava

Račianska 71, 83259 Bratislava

<http://www.matys.sk/>

Vydavateľstvo Príroda, s.r.o., Bratislava

Kočeľova 17, 82108 Bratislava

<http://www.priroda.sk>

Vydavateľstvo Q 111 – Kvetuša Dašková, Bratislava

J.C. Hronského 4, 83102 Bratislava

<http://q111.sk>

Vydavateľstvo Slovarť, spol. s r.o., Bratislava

Bojnická 10, 83000 Bratislava

<http://www.slovarť.sk>

Vydavateľstvo Tatran, spol. s r.o., Bratislava

Klariská 16, 81582 Bratislava

<http://www.slovtatran.sk>